

פרשת בהר - שמיטה

Алахический фон законов шмиты – см. в конце данной статьи.

Тора связывает шмиту с субботой¹. Так же, как существует шабат во времени, так существует суббота в пространстве, и это – шмита, шабат Святой земли². Шабат во времени свидетельствует о том, что Б-г сотворил мир. Шмита актуализирует нашу веру в то, что Всевышний, Творец, заботится о нас в каждый момент.

Слово, которым называют шмиту, – שבת שבתון – применяется исключительно к субботе и Йом-Кипуру. (Слово שבתון отдельно применяется также по отношению к праздникам³.) Кроме того, здесь используется также выражение 'שבת לה'. Так говорят исключительно о шмите и субботе⁴. Шабат – это время, когда не только человек, но все его имущество, включая его осла и вола, отдыхает. Было бы логично, чтобы и земля отдыхала в субботу, чтобы в этот святой день на ней ничего не росло. Но природа продолжает естественное течение своей жизни, עולם כמנהגו נוהג, возвращая урожай даже в субботу. И поэтому Б-г установил год шмиты, седьмой год, чтобы идея отдыха получила полное завершение⁵. Мальбим указывает, что годовой цикл подобен дневному, как если бы время растянулось¹.

¹ שמות לד כא: ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת

² אור גדליהו עמ' עא: יש שבת בזמן ויש שבת במקום – בארץ ישראל בחינת גן עדן

³ מלבי"ם: התורה והמצוה: ז- שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה'. לשון שבת לא נמצא רק בשבת בראשית וביוהכ"פ. (כי בכל המועדים אמר שבתון) וגם ביום הכפורים אמר שבת שבתון הוא לכם.

⁴ מלבי"ם שם: ולשון שבת לה' לא נמצא רק בשבת ובשמיטה

⁵ מלבי"ם שם: כי הם עדות הציווי במצות שבת למען ינוח שורך וחמורך וכל אשר לך ה' ראוי שתנוח גם הארץ ולא תגדל פרותיה ביום השבת אך עולם כמנהגו נוהג והטבע תתיגע ותעבד כדרכה וע"כ בחר שמיטת הארץ אחת לשבע שנים להשלים בהם שביטת השבתות של שש השנים וז"ש שש שנים תזרע שדך ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. ר"ל אחר שש שנים רצופים תזרע ותאסף והארץ לא תשבת בשבת לכן בשנה השביעית שבת שבתון להשלים שבתות שש השנים. ומפ' שבת לה'

Соблюдение шмиты – великий акт веры. Относительно зерновых влияние шмиты сказывается три года². Тем не менее Всевышний делает поразительное заявление, что в течение всего этого периода у нас будет достаточно пищи³. Нас просят поверить, что не только наша пища на этот период совершенно не будет зависеть от наших усилий, но что само наше существование на Святой земле зависит от соблюдения нами шмиты⁴:

Взаимоотношения еврейского народа и Земли Израиля в сути своей зависят от веры. И эту веру евреи выражают соблюдением законов Субботного года, относительно средств к существованию полагаясь только на Б-га. Неспособность евреев соблюсти эти законы была результатом недостаточной веры, и это привело к

דייקא הוא שבת בראשית אשר בו שבת וינפש ועז"א בתוכחה. כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתותיכם. ר"ל בשבת בראשית של השש שנים

¹ מלבי"ם שם: וידוע ששם יום הונח סבוב השמש בכל מע"ל פ"א ממזרח למערב וידע שתנועות השמש העצמית ממערב למזרח תסבב כל השנה. וא"כ יש שני מיני ימים יום של היקף היומי ויום של היקף השנתי, (שגם על השנה בא לשון ימים ימים תהי גאולתו) כי בשנה משלמת ג"כ היקף הגלגל. והם הנקראים ימי הארץ כמ"ש עוד כל ימי הארץ. כי ימי האדם נחשבים בהיקף תהלוכת השמש בגלגלה ממערב למזרח.

² עיין רמב"ן ויקרא כה כ

³ ויקרא כה (כ) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו: (כא) וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים: (כב) וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו ישן;

⁴ כה יח: וישבתם על הארץ לבטח

רש"י: שבעון שמיטה ישראל גולים שנאמר (כו לד - בחקותי) - אז תרצה הארץ את שבתותיה

הפרדתן של יחסינו עם מדינת ישראל¹. עונש גלות היה שום דבר אחר, כגון מניעת הפרדתן של יחסינו עם מדינת ישראל² (Ner Uziel, p. Uziel מילבסקי, ע. 109).

זה, שהאמונה שלנו ב-ב' היא זרע האמונה שלנו ב-מדינת ישראל, – חשיבות רבה. נבדוק, כיצד היא מתפתחת בפרק.

פרק מתחיל בלשון:

(א) וידבר יהוה אל משה בהר סיני לאמר

מדרשים מפרשים:

מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה (ופרטותיה) ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני כך שנויה (ת"כ)³

כיצד קשורים שמיטה ופר סיני? בדיוק כמו, כיצד קשורים הכללים והפרטים של מצוות שמיטה. שמיטה ניתנה בסיני, בסיני ניתנו הכללים והפרטים של כל המצוות.

שואל – למה מכל המצוות בפרט שמיטה נבחרה, כדי ללמדנו על זה?⁴

¹ ויקרא כה ית: ועשיתם את חוקותי ... וישבתם על הארץ לבטח

רש"י (שם): שבעון שמיטה ישראל גולים שנאמר (ויקרא כו) אז תרצה הארץ את שבתותיה והרצת את שבתותיה

² תנחומא בהר א: (ד' אומר למשה) רצונך שלא יגלו? הזהירם על השמיטים והיובלות

³ מובא ברש"י כאן

⁴ נתיבות שלום, עמ' קטז: ואכתי צ"ב מה הרמז בענין שמיטה אצל הר סיני, דכמו שכן היה אפשר ללמוד זאת על ידי מצוה אחרת

וכן באור החיים ויקרא כה א

Очевидно, шмита выбрана потому, что она учит вере. Перефразируя мудрецов, мы могли бы спросить: как вера, о которой говорит урок шмиты, связана с верой, о которой говорит Ар Синай? (Сфат эмет, Ор Гедалияу¹). Шмита учит нас вере, которая говорит обо всей Торе и обо всех ее заповедях. Усваивая уроки шмиты, мы будем прилагать их и к следующим шести годам, так что и тогда, когда мы будем пахать и жать, заниматься бизнесом и расчетами, мы будем осознавать, что это Б-г дает нам силы делать все это и что это Он определяет результат². Это Он создал и владеет всеми вещами, в том числе самой землей, которую мы пытаемся освоить³.

Даже верующему человеку нетрудно сбиться и вообразить, что в какой-то сфере Всевышний почему-то не присутствует – устранился. Скажем, в законах экономики или социологии, биологии и педагогики, физики и химии, как если бы они ни с того ни с сего перестали быть подвластны направляющей руке Б-га. Не все ли равно Всевышнему, включаю я или не включаю свет, веду ли я дела, несколько приукрашивая в рекламе свой товар?⁴ На это Б-г отвечает: «Усилие веры, которое вы совершите, соблюдая шмиту, научит вас, что Я участвую в каждом аспекте Творения. Я дам вам пищу без всяких стараний с вашей стороны для обеспечения существования. Я буду и пахарь, и жнец».

В каком-то смысле шмита – это отдых (отсутствие труда) на уровне Первого человека до греха. Человек родился, чтобы трудиться, – אדם לעמל יולד. До греха этот труд выразался в чисто духовном усилии – לעבדה ולשמרה, представляя собой

¹ אור גדליהו דף סט – ע: מה שמיטה יש בה ענין זה של הר סיני ... כי מצות השמיטה המשך ממעמד הר סיני, מעמד של גבורה נפשית, מעמד של השתקת כל שאר הרצונות ומסירת נפשם אך ורק לעבודת ד', כן היא מצות השמיטה שנה אחת של השתקת הרצונות ובטחון גמור בהקב"ה "גבורי כח עושי דברו".

² אור גדליהו דף סט: מצות השמיטה היא הבחון בהקב"ה שיהיה שותק ובוטח, ומשנה זו ... נוטל האדם את כח הבטחון לשאר השנים שגם בשעה שעובד וקוצר ואוכל יהיה בוטח בד' הנותן לו כח לעשות חיל.

³ בספר השמיטה של הר' טוקצינסקי שמעיקר הטעמים של שמיטה הוא להראות שאין לאדם קנין פרטי עולמי באדמת ארץ ישראל שהיא שייכת בכללה לעם ישראל כולה במעגל חוזר בכל 7 שנים.

⁴ עיין בדעת תבונות ס' לו

концентрацию всей святости, исходящей от предписывающей и запрещающей заповедей соответственно¹. После грехопадения, однако, человеку приходится трудиться также и физически – בזעמ פתי. Но в год шмиты мы не трудимся. Мы снова едим пищу, не заработанную трудом, – Всевышний готовит ее для нас. Целый год мы живем, как Первый человек до греха². У горы Синай евреи вновь достигли уровня Первого человека до греха. И хотя они опять утратили это, совершив хет-а-эгель, какой-то след в душе у них остался. Продолжение Синайского опыта – вот то, что мы получаем с каждой шмитой. У горы Синай мы поднялись над природой, и мы сохраняем нашу связь с этим уровнем благодаря шмите³.

Именно этот смысл вкладывают мудрецы в загадочную формулировку в начале «Пиркей авот»: «*Моше получил Тору на Синае*». Комментаторы отмечают, что следовало бы сказать: *Моше получил Тору от Б-га*⁴. Но мудрецы хотят указать нам, что Моше получил Тору в уникальном переживании Синае – מעמד הר סיני. Помимо дарования Торы на горе Синай есть еще сам опыт Синае – маамад ар Синай, цель которого – внедрить в нас глубокую и прочную веру. Вера, обретенная на Синае, должна была проникнуть глубже нашего ума, глубже абстрактной, интеллектуальной веры, глубже даже наших сердец. Она должна была проникнуть в нас до самых костей⁵.

¹ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ

² אור גדליהו דף ע: כשהאדם במדריגה גבהה כמו אדם הראשון קודם החטא, אז העבודה היא לעבדה ולשמרה, מצ"ע ומצוות ל"ת, ולאחר החטא שנתגרש מגן עדן, אז העבודה היא באופן אחר לעבוד את האדמה אשר לוקח משם ... [ו]כתוב במדרש רבה (בראשית טז – ה) וינחהו בגן עדן – נתן לו מצוות שבת כד"א וינח ביום השביעי. הרי שבת היא בבחינת גן עדן והעבודה בגן עדן היא לעבדה ולשמרה. וכן הוא לענין שמיטה שנאמר בה ושבתה הארץ שבת לד'. ופירש רש"י לשם ד' – כשם שנאמר בשבת בראשית (ועיין אבן עזרא ורמב"ן). יש שבת בזמן ויש שבת במקום, בארץ ישראל – בחינת גן עדן

³ שפת אמת שנת [תרמ"ד]: בענין השמיטין ויובלות דכ' בהר סיני כו'. כי כל ענין השביתה היא ביטול הטבע שקרבנו הש"י לפני הר סיני היינו שנתעלו בני להיות כמלאכים. והגם כי נאמר אכן כאדם כו' עכ"ז נשאר הדביקות לזמנים. שיש בכח בני לצאת מן הטבע. וזה אות השבת ביטול המלאכה. ובשמיטה היה כל השנה שביתה הכל כנ"ל שלא להיות טבועים תחת ההרגל והטבע רק לידע שכל עוה"ז הוא טפל ופרוודור לטרקלין והנייחא של איש ישראל היא בעת השביתה ממעשים של הטבע שזה עיקר חיות איש הישראלי. לכן היה תמיד שינוי זמנים בשמיטה.

⁴ נתיבות שלום, עמ' קיז: ויבאר ע"פ מה שאמרו חז"ל (אבות א) משה קבל תורה מסיני ... שהיה צ"ל משה קבל תורה מהקב"ה.

⁵ נתיבות, עמ' קיז: יש אמונת המח ... ויש אמונת האברים ... ולמעלה מהם בחינת אמונת האברים ... שגם אבריהם ראו כי אין עוד מלבדו..... שסיני היה הגילוי הנשגב ביותר בבהירות האמונה ... [עד ש]גם אבריו מאמינים וחדורים בבהירות האמונה ... וע"כ ויחרד כל העם אשר במחנה וכמשאחז"ל (ברכות כב). כי התורה ניתנה באימה ביראה ברדת ובזיע ... שגם אבריהם ראו והכירו כי אין עוד מלבדו וזהו פירוש משה קבל תורה מסיני שהכוונה על בחינה זו של אמונת האיברים

Синай стал основой нашей веры – *Я Г-сподь, ваш Б-г*¹. Это единый корень всех заповедей, при том, что у каждой заповеди есть своя особая, дополнительная ценность². А заповедь шмиты была выбрана как урок того, что общая цель всех заповедей – вера (מה שמיטה נאמרו כללותיה בסיני ... אף כולן)³.

Если вы хотите увидеть «синайскую» веру в действии, взгляните на евреев, соблюдающих шмиту. Взгляните не только на землевладельцев, но и на рабов, и на бедняков – на всех людей, каждый из которых имеет равное право на то, что произошло⁴. Посмотрите, как целый народ объявляет свою землю бесхозной (הפקר) и приглашает всех желающих прийти и самим обслужить себя⁵. Это настоящая Суббота полей! В год шмиты у владельцев нет права собственности на урожай, нет преимущества ни у кого: ни у коэна, ни у левита, ни у кого-либо еще⁶.

Посмотрите, как целый народ прекращает все сельскохозяйственное производство: производство пищи, производство доходов и прибыли⁷ – на год или больше, и делает это без страха. Вдумайтесь в веру, которая обещает нечто противоположное тому, что диктует природа: соблюдайте шмиту, и ваша жизнь на этой земле будет счастливой и продуктивной. А нарушите шмиту – и узнаете изгнание и рассеяние⁸. Отношение к шмите – показатель того, действительно ли вы верите, что

¹ נתיבות שלום, עמ' קיז: וי"ל דקאי על מעמד הר סיני שהיה ההקדמה לקבלת התורה, דהנה היסוד דכל התורה והמצוות הוא ענין האמונה, שזו היתה הדברה הראשונה מעשרת הדברות ... ויחד כל העם אשר במחנה ופרחה נשמתם מגודל הגילוי

² נתיבות שלום, עמ' קיז: והנה כתיב (תהלים קיט) כל מצותיך אמונה, נשמת כל התורה וכל המצוות היא האמונה, השורש הכללי של כל המצוות הוא ענין האמונה, ומלבד זה יש לכל מצוה ענין פרטי הייני ענין סגולי המיוחד המצוה זו.

³ נתיבות שלום, עמ' קיז: ונאמרו מסיני, שגילוי האמונה שהיה בהר סיני הוא שורש כל המצוות כללותיהן ופרטותיהן כל מצותיך אמונה. אך מיחדת מצות שמיטה שהיא השיא במדרגת האמונה, בבחינת אמונת האברים, וכו'

⁴ ויקרא כה ו: והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך:

⁵ רש"י ד"ה והיתה שבת לארץ: שלא תנהוג בהם כבעל הבית, אלא הכל יהיה שוים בה

⁶ ויקרא כה ו: והיתה שבת הארץ לכם לאכלה "לכם" לכולכם יחד כהנים לויים ישראלים וכו', העמק דבר ויקרא כה ו: בשביעית הוא הפקר והכל שוין באכילתו. והיינו משום שהוא שבת הארץ לכם שא"א לבעלים ליהנות מן קרקע שלו יותר מאחרים. אור החיים כה – ו: והיתה שבת וגו' פירוש שלא תאמר שיהיה משפטו כשאר שולחן הגבוה שהכהנים זוכים בו

⁷ ויקרא כה ו: והיתה שבת הארץ לכם לאכלה - ודרשו חז"ל: לכם לאכלה - ולא לסחורה.

⁸ וכדכתיב בתוכחה בפרשת בחקותי: והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה וגו' את אשר לא שבתה בשבתותיכם בשבתכם עליה

Синай в некотором смысле был искусственной ситуацией. Мы не предназначены для жизни в пустыне, и событие, при котором душа выходит из тела, не может повторяться в нашей жизни ежедневно. Мы должны были войти в страну, зарабатывать на жизнь и уметь видеть святость в этом. Святость Синая перешла в страну вместе со шмитой. Семь недель, ведущие к Синаю, преобразились в семь лет цикла шмиты, а освобождение עבד עברי в шмиту¹, трубление в шофар и освобождение рабов в йовель превращает цикл йовеля: 7 лет x 7 – в Синайский опыт. Мы слышали шофар у горы Синай, мы стали наконец свободны – у горы Синай, когда мы не только освободились от оков египетского рабства, но стали свободны для присоединения к источнику духовности путем принятия Торы. Благодаря этому мы принадлежим Б-гу, а не человеку. Заповеди о шмите предшествуют словам: וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר² – это «синайская» мицва³.

Шмита – это цикл из семи единиц, как шабат. Всевышний организовал время как циклы из семи частей⁴ и устроил так, чтобы каждый цикл завершался в святости, с тем, чтобы все другие единицы цикла могли присоединиться к единице, заключающей цикл, и таким образом возвыситься⁵. Семь – число, говорящее о святости, потому что физический мир существует в шести измерениях (четыре стороны света, верх и низ). Семь объединяет эти шесть в более высокое целое⁶. Мы обязаны глубоко откликаться на каждый семикратный цикл, соблюдая шабат, шмиту и, наконец, йовель (цикл из 7 x 7 лет, так же, как Шавуот – такой же цикл из недель⁷), потому что за всеми ними стоит фундаментальный принцип, что Всевышний сотворил все из ничего и продолжает

¹ דברים טו יב: כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שני ובשנה השביעית תשלחנה חפשי מעמך

² ויקרא כה א

³ כלי יקר, ויקרא כה א: וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר. מה ענין שמיטה אצל הר סיני כו'. קרוב לשמוע כשעלה משה אל הר סיני אחר שבעה שבועות שספרו ישראל מ"ט יום מן פסח עד עצרת, נתקדש אז אותו הר ונאסר בזריעה וחרישה ביום חמשים שבו נתנה התורה, והוא זמן משיכת היובל לקרא דרוך וחפשי לכל ישראל חירות על הלוחות ועל ידי קול השופר של מתן תורה, באותו זמן הגיד הקב"ה למשה ענין השמיטה והיובל לומר שבמספר שבעה ובמספר מ"ט אני נותן קדושה זו לכל ארץ ישראל, שיש לה דמיון ויחוס עם הר סיני מצד היותה אוירא דמחכים ואין תורה כתורת א"י, והר סיני, על כן ראוי ליתן גם לארץ ההיא קדושת הר סיני אחר מספר מ"ט שנה וכן במספר ז', או כדי לעשות זכרון למעמד הר סיני בקריאת דרוך והעברת שופר מצורך לשאר טעמים שיש למצוה זו, על כן נאמר בהר סיני. ודבר זה נכון וקרוב לשמוע:

⁴ т.е. Он сделал две вещи: организовал движение времени по циклам и установил каждый цикл состоящим из семи частей.

⁵ דרך ד' ח"ד פ"ז: ואולם גזרה חכמתן שיהיו הימים כלם מתגלגלים בשיעור מספר אחד ... והוא מספר השבעה ימים שראוי שיקרא שיעור שלם. ... והנה כיוונה שסוף הסבוב יהיה תמיד בקודש, ומצא זה עליו גדול לכל הימים, שאע"פ שרובם חול ... בהיות החלק הזה סוף הסבוב וחיתומו, נמצא הסבוב כולו נתקן ומתעלה על ידי זה, עד שנמצא כל ימות האדם מתקדשים

⁶ מהר"ל, גבורות ד', פ' סו: דע כי הזמן יש לו יחוס אל הגשם ודבר זה מבורר למי שעיין בחכמה כי ההמשך והחלוק אשר יש לזמן הוא דומה להמשך וחלוק הגשם, שכל גשם יש לו משך והוא נחלק. ועוד כי הזמן נתלה בגשם כי הזמן מתחדש מן התנועה ... ותמצא שהגשם יש לו חלופי ו צדדין והם המעלה והמטה ימין ושמאל פנים ואחור, וכל שש צדדין אלו מתיחסין אל הגשמיים בעבור שכל צד יש לו רחוק וזהו גדר הגשם. אמנם יש בו שביעי והוא האמצעי שאינו נוטה לשום צד ומפני שאינו מתיחס לשום צד דומה לדבר שהוא בלתי גשמי שאין לו רחוק, ולפיכך יש גם כן לזמן המתיחס ומשתתף עם הגשם ששה ימים והם ימי חול, אבל השביעי קדוש, ונמצא כי שבעת ימי שבוע הם דומים לגשם הפשוט שיש לו ששה קצות והאמצעי שבשניהם זהו ענין ששת ימי חול והשביעי הוא קדש.

⁷ Шавуот также является этапом истинной свободы – свободой, которая определяется как состояние человека, который истинно владеет собой, что невозможно без Торы.

поддерживать Свое Творение. С каждым действием, связанным с этим соблюдением, мы неизгладимо запечатлеваем в сердце и в мыслях этот принцип¹.

Куда ни посмотри, мы везде видим такой цикл из семи: семь дней шева брахот и семь дней траура², семь дней чистоты после цикла ницы, состояния мецора и нечистоты от мертвого тела, семь дней Песаха и Сукот и т.д.³ Стих говорит, что средняя продолжительность жизни человека составляет десять раз по 7 лет (ימי שנותן הכהן שבעים שנה), и, соответственно проживая все эти циклы по семь лет, он осознает, что вся его жизнь – это одна большая жизнь из семи единиц⁴. И человеку даны постоянные напоминания, постоянные отметки (маркировка) его продвижения вперед, постоянные мини-циклы, чтобы вырваться из наезженной колеи и рутинны.

У всех этих циклов есть святое завершение в виде шабата и шмиты. Раши и Рамбан говорят, что как шабат свидетельствует о семи днях Творения, так шмита свидетельствует о превращении этих дней Творения в мировую историю и долготу дней. Шабат концентрирует время. Это день, который содержит в себе все другие дни⁵. Шмита превращает это концентрированное время в опыт повседневной жизни в стране. Эвед иври становится свободным в шмиту, а эвед кнаани – в шмиту шмитот, в йовель. Их освобождение от оков земной зависимости свидетельствует о более высокой – духовной – реальности, которую образуют эти дни⁶. История мира, говорят мудрецы, разбита на этапы в семь тысяч лет. Усвоив урок шмиты – לדי הארץ ומלואו, мы продвигаемся к уровню ימות המשיח גילוי יחודו⁷.

Никакие естественные законы ведения сельского хозяйства никогда не потребовали бы введения шмиты. В фермерском деле здравый смысл подсказывает, что земля должна лежать под паром каждый второй год, и поля оставляют под паром поочередно, так что всегда есть возможность продолжать выращивание зерновых⁸. Обращивать землю в течение шести лет, а потом на целый год прекратить работы кажется безрассудством. Действительно, предписанная Торой шмита требует

¹ חינוך פ"ד: משרשי המצוה לקבוע בליבו ולצייר ציור חזק במחשתינו ענין חידוש העולם ... והוא כענין שאנו מונין ששת ימי השבוע

² רקאנטי

³ אברבנל

⁴ אברבנל

⁵ צדקת הצדיק קעב: כמו שיש אבן שתיה שממנו הושתת העולם והיא שורש כל העולם, וכך בנפש יש נפש אחד שכוללת כל הדור והוא פרנס הדור כידוע וכן הכוללת כל הדורות כנודע. וכן בזמן יש זמן שכולל כל הימים והוא יום השבת עיין עוד בפרי צדיק מאמר ב

(Это подобно Эвен а-штия, с которого началось развитие пространства. Аналогично есть душа, которая включает в себя духовную реальность всех душ поколения.)

⁶ רמב"ן על שמות פרק כא פסוק ב: ויש בה [שחרור העבד בשמיטה] עוד זכר למעשה בראשית כשבת, כי השנה השביעית לעבד שבתון ממלאכת אדונו כיום השביעי ויש בה עוד שביעי בשנים שהוא היובל, כי השביעי נבחר בימים ובשנים ובשמטות

⁷ ילקוט שמעוני: הוא שאמר בסוף הפרשה (שמיטה) את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ד' - אני הוא שעתידי ליתן לכם שכר אם תשמרו אותם ... וכשתקרב שנת הגאולה אני גואל אתכם

⁸ כלי יקר

постепенного отказа от сельскохозяйственных работ, начиная за месяц до наступления года шмиты (תוספת שביעית)¹, мудрецы же еще продлили этот срок², а потом надо ждать какое-то время после шмиты, пока наступит срок сева зерновых, еще какое-то время – до жатвы, так что говорить приходится почти о двух годах³. А когда за годом шмиты следует йовель, так это вообще три года!

Если бы Моше сам составил Тору, а заявлял, что она дана Б-гом, его бы уличили при приходе первого же цикла шмита-йовель, если не в первый же год шмиты, когда массовый голод разоблачил бы его как фальсификатора⁴. Так что, будь Моше, Б-же сохрани, мошенником, он бы изначально такой глупости не сделал, он бы не включил в число предписаний заповедь шмиты. А Б-г ожидал, что мы будем требовать у Него⁵, и давал нам пищу снова и снова. Никогда ни один еврей, соблюдавший шмиту, не умер от недостатка пищи. Всегда смелое проявление веры, безвозмездное предоставление своих полей всем желающим⁶, неопровержимо, самым наглядным, осязаемым образом показывало, что Б-г заботится о нас⁷.

Мы не голодаем в период шмиты, потому что по самой своей природе эта заповедь предназначена нести в мир благословение. Но, может быть, мы окажемся маловеерами, может быть, мы, несмотря на обещания Всевышнего, начнем спрашивать:

ויקרא כה (כ) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו

Что же будем есть в седьмой год, когда мы не будем ни сеять, ни собирать наш урожай?

Странные слова – Тора фиксирует наш возможный вопрос⁸, а в ответ на него Всевышний заверяет:

(כא) וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים:

¹ הלכה למשה מסיני שצריך להמנע מכל עבודת הארץ האסורה בשמיטה שלוש ימים יום קודם שנת השמיטה

² הוסיפו חכמים לאסור בזמן שבית המקדש קיים חרישה, זיבול ועידור בשדה לבן (= שדה תבואה וקטניות) – מחג הפסח של השנה השישית, ובשדה האילן מחג השבועות של השמה השישית. בימינו, כשבית המקדש אינו קיים, אין עבודת השדה אסורה אלא מאי בתשרי, תחילת שנת השמיטה. (ויש שלא התיר זריעה אלא עד כז אלול. ונטיעה אסורה פחות מארבעים וארבעה ימים לפני השמיטה)

³ ויקרא כה (כב) וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו ישן: עיין רמב"ן ויקרא כה כ

⁴ כעין הדברים האלה כתב החתם סופר

⁵ וכי תאמרו מה נאכל וכו' ... וצויתי את ברכתי

⁶ חינוך פ"ד: ועוד יש תועלת נמצא בדבר לקנות בזה מדת הותרנות כי אין נדיב כנותן מבלי תקוה על הגמול

⁷ חינוך שם: ועוד יש תועלת אחר נמצא בזה שיוסיף האדם בטחון בש"ת כי כל המוציא בלבבו לתת ולהפקי' לעולם כל גדולי קרקעותיו ונחלת אבותיו הגדלים בכל שנה אחת ומלומד בכך הוא וכל המשפחות כל ימיו לא תחזק בו לעולם מדת הכילות הרבה ולא מיעוט הבטחון

⁸ נתיבות שלום, עמ' קיח: וכמ"ד בנועם אלימלך בשם אחיו הרה"ק ר' זושא ז"א ... שהיה די באומרו וצויתי את ברכתי וממילא לא יקשה שום אדם מה נאכל וכו'

Всевышний говорит нам, что Его обещание дать благословение распространяется даже на тех, для кого соблюдение шмиты мучительно, кого оно пугает, хотя их неверие подрывает естественное благословение шмиты¹.

Так происходит, говорит Нетивот Шалом², потому что шмита выбрана в качестве примера, на котором мы учимся, что все заповеди, в общем и в деталях, даны на Синае³. Потому что, помимо того, что на Синае была дарована Тора, там мы испытали еще сильное переживание, впечатление – Маамад Ар Синай, цель которого – внушить нам глубокую и прочную веру⁴. «Синайская» вера была вера, предназначенная для того, чтобы проникнуть глубже умов и сердец. Она была рассчитана на то, чтобы проникнуть до наших костей⁵.

После соблюдения шмиты жизнь человека никогда уже не будет прежней. После соблюдения шмиты мы начинаем понимать, что и во все последующие годы Всевышний поддерживает нас по Своей воле, а не благодаря нашим деловым усилиям или профессиональным достижениям⁶. Мы перешли из пустыни, где о каждой нашей потребности заботились, в страну, где мы должны трудиться: пахать, сеять, жать – и шмита меняет наше отношение к этим и ко всем другим работам. Углубляется наше понимание того, Кто это делает, заметно укрепляется наше чувство безопасности, возрастает наша способность отдать все наше имущество Тому, Кому оно на самом деле принадлежит.

¹ נתיבות שלום, עמ' קיח – קיט: כח המיוחד של מצות שמיטה הוא שבאופן טבעי היא ממשיכה ברכה, שזהו הטבעיות של מצוה זו מכח בהירות האמונה שבה שהיא נותנת ברכה ... ואינו צריך לצווי מיוחד של ברכה, כיון שהאמונה והבטחון הם צינור השפע שעל ידו נשפעת תמיד הברכה לישראל ... אך כי תאמרו מה נאכל, היינו שיפלו מהבטחון ... אז נעשה פגם חלילה בהשפע, ואטרחו כלפי שמיא כביכול לצוות הברכה מחדש ציווי מיוחד

² ריש פרשת בהר

³ וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ לד' רש"י: מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני. אלא ה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן וקדוקיהן מסיני כך שנויה בתו"כ ע"ש הסבר רש"י של התורה כהנים

⁴ נתיבות שלום שם: [אמרו] חו"ל: משה קבל תורה מסיני ... והיה צריך לומר משה קבל תורה מהקב"ה וי"ל דקאי על מעמד הר סיני שהיה ההקדמה לקבלת התורה [והיינו] היסוד לכל התורה והמצוות הוא ענין האמונה ...

⁵ נתיבות שם: שסיני היה הגילוי הנשגב ביותר בבהירות האמונה ... [עד ש] גם אבריו מאמינים וחדורים בבהירות האמונה ... וע"כ ויחרד כל העם אשר במחנה וכמשאחז"ל (ברכות כב.) כי התורה ניתנה באימה ביראה ברתת ובזיע ... שגם אבריהם ראו והכירו כי אין עוד מלבדו וזהו פירוש משה קבל תורה מסיני שהכוונה על בחינה זו של אמונת האיברים

⁶ נתיבות שם: עד"ז פרנסתו של אדם בעוה"ז אינה תלויה בשום גורמים בין אם עובד למעה בין אם לאו, שתמיד יש לו די פרנסתו מהקב"ה

Алахический фон законов шмиты

Существуют два типа заповедей о шмите:

- а) относящиеся только к Стране Израиля (и, в некоторой степени, – к прилегающим районам¹);
- б) «финансовые» (шмитат ксафим) – аннулирование долгов по займам – действительные для любой точки мира.

Йовель – кульминация циклов шмиты.

Сегодня шмита действительна только в качестве де-рабанан², потому что для соблюдения этой заповеди как де-орайта надо, чтобы весь народ Израиля жил в Стране Израиля³. Это в некоторых отношениях смягчает предписания заповеди¹.

¹ Бней-Израэль поселились в Стране Израиля после Исхода (עולי מצרים – времена Первого храма), но были изгнаны снова Навуходнецаром. Когда они опять вернулись (עולי בבל – времена Второго храма), они не заселили всю изначальную территорию. Хотя Страна Израиля обладает своей святостью, существует еще дополнительная святость, создаваемая ее заселением целым народом как следствие выполнения им מצוות התלויות בארץ. Когда евреи были изгнаны из страны Навуходнецаром, эта святость была утрачена. Так как она была достигнута изначально нашим завоеванием страны у кнаанейцев, она была утрачена, когда наш כבוש был аннулирован (תרומו ומעשרות). Однако возвращение евреев в Страну под руководством Эзры и Нехемии произошло с согласия и с благословения правителей Персии. Так как это уже не зависело исключительно от כבוש, кдуша получила более устойчивый статус. На этом основано утверждение мудрецов:

קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא. קדושה שניה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.
(Следует отметить, что Храмовая гора требует такого же акта освящения, но обстоятельства и, следовательно, результаты тут разные.)

Как указывается в следующей сноске, мицва шмиты также требует, чтобы весь народ проживал в Стране, так что сегодня это только мицва де-рабанан.

Все это приводит к следующим результатам:

1. На места, заселенные עולי מצרים, а не עולי בבל, даже во времена Второго храма распространялись только отдельные аспекты шмиты де-рабанан (ספיחים), но, по существу, они не были включены в соблюдение шмиты. Это может касаться Эйлата, области Газы и некоторых других территорий.
2. На Сирию, известную как דוד של יחיד, поскольку царь Давид завоевал ее прежде, чем был завоеван остальной Израиль, шмита де-рабанан распространяется.
3. На Амон, Моав и Египет, в которых действительно предписание о маасере, заповедь шмиты не распространяется.

² וכן בנוגע לשמיטת כספים גם מצוה זו אינו אלא מדרבנן היום וכמו שמיטת קרקעות ומקור לדבר הגמ' בגיטין פ"ד דף לו ע"א מהפסוק (דברים טו) וזה דבר השמיטה שמוט – בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחד שמיטת קרקעות ואחד שמיטת כספים בזמן שמיטת קרקעות נוהג ג"כ שמיטת כספים ובזמן שאין שמיטת קרקעות נוהג ה"ה שמיטת כספים ומעיקר הדין נוהגת שמיטת כספים ג"כ בחו"ל אלא שכתב הרמ"א (ח"ו: ריש ס' סז) שאין נוהגים ברוב ארצות בחו"ל. ובמנחת חינוך בסוף מצוה פד כתב שנראה מלשון החינוך שסובר שאפילו בבית שני שמיטה היתה רק מדרבנן (שבעינו כל יושביה עליה ורק באו 42,000 מבבל) והביא שם את דברי הכסף משנה שסובר שדעת הרמב"ם ששמיטה בזה"ז דאורייתא

³ שנאמר כי תבאו אל הארץ – בזמן שישראל שם

Законы йовеля еще более жестки. Для их соблюдения требуется присутствие в Стране всех колен Израиля. Так что законы йовеля были не применимы еще за 200 примерно лет до разрушения Первого храма, поскольку колена Реувена и Гада находились в изгнании.

Несмотря на это, религиозные фермеры в Израиле, а также постоянно растущее население все чаще выполняют эту заповедь, все реже и реже пользуясь этер мехира – разрешением продавать на год землю нееврею.

Относительно заповеди не обрабатывать землю в год шмиты, начиная с Рош-а-Шана, существует как предписание, так и запрет (позитивный и негативный приказы)². Первое требует рассматривать свой урожай как эфкер³, а второй запрещает пахать⁴, сеять и жать⁵.

Эти законы распространяются даже на горшечный завод, расположенный во дворе, так же, как, скажем, на прививку деревьев.

Все продукты, которые выросли в Израиле в этом году, следует рассматривать как обладающие кдушат швиит и есть их в обычном для них виде (а не в измененном), не продавать⁶ и не выбрасывать⁷.

Разрешается хранить продукты, пока этот вид растений еще имеется в поле. Когда сезон этих плодов прошел, фрукты и овощи (и производные от них продукты) следует сделать доступными всем (בעור), даже на короткий срок⁸.

В конце года шмиты следует освободить тех, кто должен вам деньги, от обязанности вернуть долг (שמיטת כספים)⁹.

Нам предписано не колебаться и не избегать предоставления займов близко к шмите из опасения, что мы не сможем истребовать долг¹⁰.

Все эти правила мы обязаны соблюдать только по отношению к евреям¹¹.

Вдобавок мудрецы, опасаясь, что люди все-таки будут избегать давать в долг близко по времени к году шмиты, ввели прозбул, документ, который позволяет кредитору передать свои долги бейт-дину, что в конце концов позволяет вернуть кредиты после шмиты.

¹ וכגון תוספת שביעית שאינו נוגע היום. מ"מ, הקליטה של הזריעה צריך להיות לפני ראש השנה ולכן בפירות לפחות צריך לנטוע יד יום לפחות לפני ראש השנה

² מ"ע של שביעית הארץ: שמות לד כא (כי תשא): בחריש ובקציר תשבת (חינוך מצוה קי"ב)/ ויקרא כה ב: ושבתה הארץ שבת לד' (חינוך מצוה שכ"ו)

³ מ"ע להפקיר התבואות: עשה: שמות כג יא (משפטים): והשביעת תשמטנה ונטשתה (חינוך מצוה פ"ד)

⁴ חרישה אינה נזכרת מפורש בקרא אלא תולדה היא (וכן כתוב בחריש ובקציר תשבות)

⁵ התורה מזכירה 4 מלאכות: זריעה וקצירה. זמירה ובצירה. והנה זריעה בירקות היינו זמירה באילנות וקצירה בירקות היינו בצירה באילנות.

מ"ל"ת לא לזרוע התבואה: ויקרא כה ד (בהר): ובשנה השביעית וגו' שדך לא תזרע (חינוך מצוה שכ"ו)
מ"ל"ת לא לזמור את האילן: ויקרא כה ד (בהר): וכרמך לא תזמור (חינוך מצוה שכ"ז)- ואע"פ שהפסוק גבי זמירת האילן מזכיר דווקא כרם לומדים בנין אב לכל שאר האילן

מ"ל"ת לא לקצור ספיחים (היינו הדברים שמצמיחים מעצמם, או מה שזרעו בה בשישית. ובכלל האיסור שלא יקצר עבור השבתת השדה. וחז"ל אסרו באכילת ספיחים לגמרי): ויקרא כה ה (בהר) את ספיח קצירך לא תקצור (חינוך מצוה שכ"ח)
מ"ל"ת לא ללקט פרות האילן בשביעית: ויקרא כה ה (בהר): ואת ענבי נזירך לא תבצר (חינוך מצוה שכ"ט)

⁶ ויקרא כה ו (בהר): והיתה שבת הארץ לכם לאכלה - ודרשו חז"ל לאכלה ולא לסחורה

⁷ להשתמש בפירות שביעית לאכילה או בכל שימוש אחר הרגיל בהם ולא להפסידם ולא לעשות סחורה איתם (זו מ"ע להרמב"ן בהשמות העשין ג והרמב"ם לא מנה אותה)

⁸ ביעור – להפקיר פירות שביעית כשכלה מין זה בשדה: ויקרא כה ז (בהר): ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול

⁹ מ"ע להשמיט כספים: דברים טו ב (ראה): שמוט כל בעל משה ידו (חינוך תעה)
לא לתבוע חוב שעבר עליו שביעית: דברים טו ב (ראה): לא יגוש את רעהו וגו' כי קרא שמטה לד'

¹⁰ לא להימנע מלהלוות מפחד שמיטה: דברים טו ט (ראה): השמר לך פן יהיה דבר חינוך מצוה ת"פ

¹¹ לתבע חוב שחייב לנו הנכרי אפילו בשנת שמיטה: דברים טו ג (ראה): את הנכרי תגוש חינוך מצוה תע"ו

Законь шмиты, касающиеся земли, действительны только в Израиле, тогда как законы шмиты займов действительны по всему миру.

Еще одной важной заповедью шмиты является освобождение рабов-евреев¹, как правило, тех, кто проходит «исправительный курс» за кражу. Существует и несколько других путей, которыми раб-еврей может быть освобожден. Но если он все еще находится в рабстве к году шмиты, то это крайний срок, когда он должен быть освобожден. При этом он должен быть обеспечен всем необходимым для начала новой жизни².

Цикл шмиты отсчитывается от Сотворения мира³. После отчета семи циклов шмиты⁴, в 50-й год, объявлялся и освящался год йовеля⁵. В этот год в Йом-Кипур трубили в шофар⁶, а в обработке земли соблюдались законы, аналогичные законам шмиты⁷. Но были и другие вещи. Участки городских и сельскохозяйственных земель, которые в свое время были проданы, возвращались к своим прежним владельцам⁸, рабы-евреи получали свободу⁹ и провозглашался год свободы (דרור).

¹ לא למנוע משלוח עבד עברי בשנת השמיטה: דברים טו יח: לא יקשה בעינך בשלחך אותו חפשי, כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך ד' אלוקיך בכל מעשך ובכל משלח ירך רמב"ן (השמטות הלאוין טז), בה"ג ולא מנה אותו הרמב"ם

² לא לשלוח עבד עברי ריקם: דברים טו יג (ראה): וכי תשלחנו חפשי מעמד לא תשלחנו ריקם חינוך מצוה תפ"א להעניק לעבד עברי: דברים טו יד (ראה): העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך חינוך מצוה תפ"ב

³ ז"ל הרב טוקצינסקי ז"ל בריש חיבורו: במנין שנות השבע הסכימו הפוסקים כהרמב"ם והגאונים זלה"ה שצריכים לחלק כל השנים מבריאת העולם לשבעיות (ראה כפתור ופרח פ' נא) וכך קבלו הדורות איש מפי איש, וכן מנהגנו בידינו. והסכימו האחרונים שאין לחשוב זאת עוד לספק

⁴ לספר שנות היובל: ויקרא כה ח (בהר): וספרת לך שבע שבתת שנים שבע פעמים, והיו לך ימי שבע שבתת השנים תשע וארבעים שנה (חינוך מצוה ש"ל)

⁵ לקדש שנת היובל: ויקרא כה י (בהר): וקדשתם את שנת החמישים שנה (חינוך מצוה של"ב ומצוה תפ"ב)

⁶ לתקע בשופר ביו"כ: ויקרא כה ט (בהר): והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחדש, ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם (חינוך מצוה של"א)

⁷ לא לעבוד אדמה ואילן: ויקרא כה יא (בהר): לא תזרעו (חינוך מצוה של"ג)
לא לקצור הספיחים: ולא תקצרו את ספיחיה (חינוך מצוה של"ד)
לא ללקט פרות האילנות: ויקרא כה יא (בהר): ולא תבצר את נזריה (חינוך מצוה של"ה)

⁸ שלא תמכר הארץ לצמיתות (מכירה קיימת): ויקרא כה כג (בהר): והארץ לא תמכר לצמיתות, כי לי הארץ -רמב"ם לא תעשה רכוז, הל' שמטה פ' יא; חינוך מצוה של"ט
להחזיר הקרקעות ביובל: ויקרא כה כד (בהר): ובכל ארץ אחוזתכם גאלה תתנו לארץ (חינוך מצוה ש"מ)
לדון בדין בתי ערי חומה⁸: ויקרא כה כט (בהר): ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה והיתה גאולתו עד תם שנת ממכרו, ימים תהיה גאולתו (חינוך מצוה ש"א)

⁹ Это относится к рабам-евреям, которые предпочли не выходить на свободу после шести лет пребывания у своих хозяев.